

Harri Hietala – Mikko Hurmalainen – Keijo Kaivanto

TYÖSUOJELUVASTUUPAS

Alma Talent
Helsinki 2023

14., uudistettu painos

Copyright © 2023 Alma Talent Oy ja tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-4791-4

ISBN 978-952-14-4792-1 (verkkokirja)

Kannen sarja-asu: Heikki Sallinen

Taitto: Aste Helsinki Oy

Paino: Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2023

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

ESIPUHE 14. PAINOKSEEN

Työsuojelu tavaksi ja työyhteisön parhaaksi

Tämä on teoksen 14., uudistettu painos. Tämä kirja on julkaistu ensimmäisen kerran syksyllä 1999. Kirja on ollut käytössä lähes kahdenkymmenen viiden vuoden ajan.

Kirjaan on lisätty kokonaan uusi luku koskien oikeusturvaa, muutoksenhakua ja oikeudenkäyntiä. Kirjan tekstejä on täydennetty ja päivitetty sekä otettu huomioon lainsäädännössä ja käytännöissä tapahtuneet muutokset. Uusi oikeuskäytäntö ja työehtosopimuksissa tapahtuneet muutokset on otettu huomioon. Työturvallisuuslaki edellyttää henkisen ja fyysisen kuormittavuuden, ergonomian, väkivallan uhan, häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun sekä yksintyöskentelyn huomioon ottamista perinteisten kone- ja laiteturvallisuuden sekä tapaturmien ja ammattitautien torjumisen lisäksi. Laki korostaa työnantajan velvollisuutta tunnistaa ja arvioida työn vaarat sekä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi laissa korostetaan työntekijän velvollisuuksia ja työntekijää pidetään aktiivisena toimijana, jonka tulee käytettävissä olevin keinoin huolehtia niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta.

Työturvallisuuslaki perustuu ennakoivaan toimintatapaan, jonka perustavoitteena on poistaa vaaratekijät. Työnantajalla on yleinen huolehtimisvelvoite. Työturvallisuus ja työsuojelu ovat osa jokaisen yrityksen kokonaistoimintaa. Ennakoiva työsuojelu vähentää myös yrityksen liiketoiminnan riskejä. Työtapaturmat tulevat erittäin kalliiksi yhteiskunnalle, yrityksille ja yksilöille. Kehittyneellä yrityksellä on jatkuvasti kehittyvä työturvallisuus- ja työsuojelutoiminto. Yrityksellä on työnantaja-aseman perusteella keskeinen vastuu työturvallisuusasioista ja niiden järjestelyistä. Työsuojellisen ajattelu- ja toimintatavan omaksuminen työpaikoilla vähentää myös vapaa-ajalla sattuvia tapaturmia.

Tämä opas on tarkoitettu yrityksille käytännön oppaaksi työnantajan työturvallisuuslain mukaisesta vastuusta sekä työnantajalta edellytettävistä tehtävistä ja toimenpiteistä. Aihetta käsitellään monipuolisesti, ja mukana on työsuojeluun liittyviä oikeustapauksia. Kirja jakautuu kymmeneen lukuun, ja liitteiksi on otettu keskeistä työsuojelulainsäädäntöä ja -säännöstöä.

Tämän uudistetun painoksen kirjoitusvastuut jakautuvat seuraavasti: Harri Hietala on päivittänyt luvut 4, 5 ja 8, Mikko Hurmalainen luvut 1, 2, 7, 9 ja 10 ja Keijo Kaivanto luvut 3 ja 6 sekä teoksen liitteet.

Otamme mielellämme vastaan lukijoiden kommentteja kirjan edelleen kehittämiseksi. Palautetta ja ehdotuksia voi lähettää kustantajan osoitteeseen kustannustoimitus@almatalent.fi.

Toivomme oppaasta olevan hyötyä aina, kun yrityksessä tarkastellaan työsuojeluasioita.

Helsingissä joulukuussa 2022

Harri Hietala
varatuomari

Mikko Hurmalainen
varatuomari

Keijo Kaivanto
asianajaja, varatuomari, opetusneuvos

SISÄLLYS

Esipuhe 14. painokseen	5
1 Työsuojelu on yhteistoimintaa	13
1.1 Työsuojelun taloudellinen merkitys	14
1.2 Kansantaloudellinen ja yritystaloudellinen näkökulma	15
1.3 Tapaturmavakuutus ohjaustekijänä	16
1.4 Työsuojelu on yhteistoimintaa ja yhteisvastausta	20
2 EU:n vaikutus työsuojeluun	25
2.1 Unionilainsäädännön rakenne	25
2.1.1 Vähimmäistasodirektiivit	26
2.1.2 Harmonisointidirektiivit	27
2.2 Valmistajan vastuu	28
2.3 EU:n suorittama valvonta	30
2.4 Yhteisölainsäädännön vaikutus Suomessa	31
2.4.1 Kansallinen lainsäädäntö	31
2.4.2 Viranomaisvalvonta	31
2.4.3 Noudatettava normisto	33
3 Oikeudellisen vastuun määräytyminen	35
3.1 Vastuun syntymisen perusteet	35
3.1.1 Oikeudellisten seuraamusten yleiset edellytykset ..	36
3.1.2 Syyllisyyden asteet	36
3.1.3 Syyllisyyden selvittäminen	39
3.1.4 Vastuun jakautuminen yrityksessä ja muussa organisaatiossa	39
3.1.5 Syy-yhteyden syntyminen	45
3.1.6 Työnantajan vastuu ulkopuolisesta työvoimasta ja aliurakoitsijoista	46
3.1.7 Työsuojeluhenkilöstön vastuu	47

3.2 Työnantajan rikosoikeudellinen vastuu	47
3.2.1 Työnantajan rikosoikeudellisen vastuun toteaminen	47
3.2.2 Esihenkilöiden vastuu	48
3.2.3 Työnantajan ilmoitusvelvollisuus ja asian tutkiminen	49
3.2.4 Työntekijän velvollisuudet, oikeudet ja rikosvastuu	61
3.3 Työnantajan vahingonkorvausvastuu	63
3.3.1 Vahingonkorvausvastuun syntyperuste	63
3.3.2 Sopimusrikkomus	64
3.3.3 Vahingonkorvauslain mukainen yrityksen korvausvastuu	66
3.3.4 Vahingonkorvauksen sovittelu, voimassaolo ja jakautuminen	71
3.3.5 Korvattavat vahingot ja syy-yhteys	72
3.3.6 Työntekijän oma myötävaikutus ja tapaturmakorvausten alentaminen	74
3.3.7 Työnantajan vastuuvakuutukset	75
3.4 Työnantajan vastuu ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (tilaajavastuu)	77
3.5 Työnantajasanktiot	79
3.5.1 Työrikkokset ja -rikkomukset	80
3.5.2 Laittoman työvoiman käyttö	86
3.5.3 Hyvitykset työntekijöille	87
3.5.4 Työturvallisuusrikos ja taloudellisen hyödyn menettämisestä	87
4 Työnantajan huolellisuus- ja toimimisvelvoite	89
4.1 Työturvallisuuslain 8 §:n yleissäännös	89
4.1.1 Työntekijän suojelu tapaturmilta ja terveyshaitoilta	90
4.1.2 Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi	95
4.1.3 Erityistä vaaraa aiheuttava työ	99

4.2	Suunnitteluvastuu	100
4.2.1	Työympäristön suunnittelu	100
4.2.2	Työn suunnittelu	101
4.2.3	Työntekijälle annettava opetus ja ohjaus	102
4.3	Työnantajaa velvoittavat työturvallisuuslain yksityiskohtaiset säännökset	102
4.4	Työturvallisuuslakia täsmentävät valtioneuvoston asetukset	116
4.5	Muut työturvallisuusmääräykset	118
4.6	Standardit ja ohjeet	119
4.7	Tupakkalaki ja työnantaja	120
4.8	Huumetestit	121
4.9	Työsuojelun toimintaohjelma	123
4.10	Työpaikan työsuojeluyhteistyö	125
4.11	Vaarallisen työn keskeyttäminen	126
4.12	Työturvallisuuslain rikkomisen seuraamukset	130
5	 Vastuutahojen määrittely	135
5.1	Laissa määritelty vastuuasema	135
5.1.1	Työnantaja	135
5.1.2	Työnantajan edustaja	137
5.1.3	Työntekijä	138
5.1.4	Oikeushenkilön rangaistusvastuu	139
5.1.5	Työsuojelun yhteistoimintahenkilöiden vastuu ...	141
5.2	Työvoiman vuokraus ja alihankinta	143
5.2.1	Työvoiman vuokraus	143
5.2.2	Alihankinta	144
5.3	Muut vastuutahot	145
5.3.1	Suunnittelija	146
5.3.2	Rakentamisen erityissäännökset	147
5.3.3	Telakka-alueella työskentelyä koskevat erityissäännökset	147
5.4	Erytistilanteiden vastuut	147
5.4.1	Työskentely ilman välitöntä työnjohtoa	148
5.4.2	Yksintyöskentely	148
5.4.3	Työnjohdon sijaisuusjärjestelyt	149

5.5 Vastuuta vähentävät ja rajoittavat tekijät	150
5.5.1 Objektiivinen vastuu	150
5.5.2 Työntekijän oma myötävaikutus	150
5.5.3 Tosiasiallinen toimimismahdollisuus	151
5.5.4 Ennakointi ja vaaran tiedostaminen	151
5.5.5 Ilmoitus ylemmälle esihenkilölle vastuun kannalta	153
5.6 Työsuojelutarkastuksen merkitys työnantajan vastuun kannalta	153
5.7 Vastuun henkilöllinen ulottuvuus	154
5.7.1 Tehtävät ja toimivalta	155
5.7.2 Pätevyys arviointiperusteena	156
6 Työnantajan suojelutehtävät	159
6.1 Tekniset tehtävät ja vastuu	161
6.1.1 Ylin johto	161
6.1.2 Keskijohto	163
6.1.3 Työnjohto	165
6.2 Opetus, ohjaus ja perehdyttäminen	166
6.2.1 Ylin johto	167
6.2.2 Keskijohto	168
6.2.3 Työnjohto	168
6.3 Valvonta	168
6.3.1 Ylin johto	169
6.3.2 Keskijohto	169
6.3.3 Työnjohto	169
6.4 Työntekijän velvollisuudet	170
7 Työsuojelu erityisryhmissä	175
7.1 Yhteiset työpaikat	175
7.1.1 Pääasiallista määräysvaltaa käyttävä työnantaja yhteisellä työpaikalla	176
7.1.2 Yhteinen rakennustyömaa	178
7.1.3 Itsenäisen työsuorittajan velvollisuudet yhteisellä työpaikalla	179
7.2 Vapaaehtoistyö	180
7.3 Pienryhmä- eli tiimityöt	180

7.4	Eräät muut työntekotilanteet	182
7.5	Etätö ja kotityö	183
7.5.1	Etätö ja kotityön käsitteet ja asema	183
7.5.2	Etätöön työturvallisuus ja työsuojelu	185
7.5.3	Etätö ja työtaturmat	188
8	Työsuojelun yhteistoiminta	191
8.1	Yhteistoiminnan roolit	191
8.1.1	Työsuojelupäällikkö	192
8.1.2	Työsuojeluvaltuutettu	192
8.1.3	Työsuojelutoimikunta	195
8.2	Työsuojelun yhteistoimintaa koskevia työehtosopimusperiaatteita	196
9	Työsuojelun viranomaisorganisaatio	203
9.1	Keskushallinto ja aluehallinto	204
9.2	Työpaikkavalvonta	206
9.3	Työsuojelutarkastukseen valmistautuminen	211
9.3.1	Toimivalta	211
9.3.2	Tarkastuksen syyt	212
10	Oikeusturva, muutoksenhaku ja oikeudenkäynti	215
10.1	Työnantajan tulkintaetuoikeus	215
10.2	Muutoksenhaku oikeusturvamenettelyinä	216
10.3	Muutoksenhaku työturvallisuuslain soveltamisalalla	217
10.4	Työsuhdetta ja työelämää koskevat tulkintaerimielisyydet	219
10.5	Rikosperusteinen oikeudenkäynti	220
10.6	Muut viranomaiset, erityisvaltuutetut	222
10.7	Sopiminen	223
10.8	Vahingonkorvaus	223
LIITTEET		
LIITE 1	Hyödyllisiä työsuojeluun liittyviä verkkosivuja	227
LIITE 2	Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738	228
LIITE 3	VNA työntekijöiden suojelemisesta melusta aiheutuvilta vaaroilta 26.1.2006/85	245
LIITE 4	VNp näyttöpäätetyöstä 22.12.1993/1405	249

LIITE 5	VNA henkilönsuojainten valinnasta ja käytöstä työssä 20.5.2021/427	252
LIITE 6	VNp käsin tehtävistä nostoista ja siirroista työssä 22.12.1993/1409	270
LIITE 7	VNA koneiden turvallisuudesta 12.6.2008/400	272
LIITE 8	VNA työpaikkojen turvallisuus- ja terveystaakimuksesta 18.6.2003/577	318
LIITE 9	VNA työvälineiden turvallisesta käytöstä ja tarkastamisesta 12.6.2008/403	322
LIITE 10	VNA kemiallisista tekijöistä työssä 9.8.2001/715	336
LIITE 11	SosTMA haitallisiksi tunnetuista pitoisuuksista 1.9.2020/654	342
LIITE 12	L eräiden teknisten laitteiden vaatimustenmukaisuudesta 26.11.2004/1016	365
LIITE 13	L työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojelu- yhteistoiminnasta 20.1.2006/44	369
LIITE 14	Rikoslaki 47 luku	388
LIITE 15	TT-SAK Yleissopimus (ei voimassa, mutta periaatteet ovat siirtyneet alakohtaisiin työehtosopimuksiin joko suoraan viittauksena, osana työehtosopimusta tai omana alakohtaisena sopimuksena)	391
LIITE 16	Työpaikalla nähtävänä oltava lainsäädäntö 2023	407
LIITE 17	Yleissitovat työehtosopimukset	409
Oikeustapaushakemisto		413
Asiahakemisto		415